

A Műszaki cikkek a magyar időszaki kiadványokban és a CD-ROM

Az *MNB CD-ROM 1998/2* már három adatbázist tartalmaz, a könyvek és a periodikumok mellett a sajtórepertóriumot is, vagyis a Magyar Nemzeti Bibliográfia Időszaki Kiadványok Repertórium (MNB IKR) anyagát 1993-tól.

Ennek a megállapításnak látszólag semmi köze nincs sem *Drótos László* írásához, amelyhez kapcsolódik, sem ahhoz, ami a címben szerepel. Ez azonban csak látszólag van így.

Ennek magyarázatához csaknem két évtizedet kell visszamenni az időben. A *Magyar Folyóiratok Repertóriumának* a címe 1977-ben változott *Magyar Nemzeti Bibliográfia Időszaki Kiadványok Repertóriumává*, de az igazán lényeges tartalmi átalakulásra 1981-től került sor. A változás lényege: az addig minden szakterület anyagát feltáró bibliográfia anyagából kimaradtak az alkalmazott tudományok, a 6-os főosztály, ezeken a területeken most három szakbibliográfia, a *Magyar Mezőgazdasági Bibliográfia (MABI)*, a *Magyar Orvosi Bibliográfia (MOB)*

és a *Műszaki cikkek a magyar időszaki kiadványokban* tárja fel a cikkanyagot (1991-ig megjelent az *Építésügyi cikkek a magyar időszaki kiadványokban* is.). Az OMIKK CIKK adatbázisában együtt szerepel a hazai és a külföldi anyag, az adatbázisba bekerülő hazai cikkanyag nyomtatásban a *Műszaki cikkek a magyar időszaki kiadványokban* című bibliográfiában lát napvilágot. Így abban az esetben, ha ennek a bibliográfiának az anyagát elemezzük, egyben a CIKK adatbázisban szereplő anyagot is értékeljük.

Az MNB IKR átalakulásáról előzetesen, annak előkészítéseként is lehetett olvasni részletesebb tanulmányt és rövidebb összefoglalást is *Sonnevend Pétertől* (Válaszúton a kurrens magyar cikkbibliográfia. In: Könyvtári Figyelő, 1990. 6. sz. 601-608. p ; Együttműködés a hazai cikkirodalom feltárásában. Milyen lesz az Időszaki Kiadványok Repertórium. In: Könyvtáros, 1980. 9. sz. 509-510.), s *Bényei Miklós* is részletesen megemlékezett róla A kurrens

magyar nemzeti bibliográfia ötven éve című tanulmányában (Bényei Miklós: A kurrens magyar nemzeti bibliográfia ötven éve. In: Könyvtári Figyelő, 1996. 3. sz. 396-397. p.).

Olvashatunk arról, mi tette szükségessé az átalakulást, milyen mértékben nőtt meg az időszaki kiadványok és a cikkek száma a Magyar Folyóiratok Repertórium (MFR) 1946-os indulása óta, ennek feldolgozását az OSZK magában már nem vállalhatta, az egyik legfontosabb kulcsszó az együttműködés volt.

„Noha a kooperáció mindmáig működik és magában hordozza a továbblépés, bővítés lehetőségét, a döntés akkor is, azóta is sok ellenérzést váltott ki. A repertórium megosztottsága ugyanis valójában széttagoltság, s ez ellentmond a nemzeti bibliográfia teljes áttekintést nyújtó funkciójának, az egység hiánya éppen a cikkbibliográfia »nemzeti« jellegét kérdőjelezi meg. Nem sikerült kiküszöbölni a párhuzamos figyelmet sem, és változatlanul vannak hézagok a feltárásban. Másfajta gondot okoznak a metodikai eltérések.” - írta Bényei Miklós. (Uo. 397. p.)

Ehhez kapcsolódó hivatkozásai közvetlenül az átalakulást megelőzőek és követők, 1980 és 1982 közöttiek, az utolsó Mezey László Miklós írása (Mezey László Miklós: Megújulás? A régi és az új MNB IKR. In: Könyvtári Figyelő, 1982. 2. sz. 133-142. p.), melyre Sonnevend Péter és Sándor Ernő válaszolt (Sonnevend Péter - Sándor Ernő: Megújulás kérdéssel? Válasz Mezey László Miklós. In: Könyvtári Figyelő, 1982. 3. sz. 253-257. p.)

Bizonyára jelennek meg ismertetések a Sajtórepertórium adatbázisról, mostani formája sokkal alkalmasabb arra, hogy olyan részletes elemzések készüljenek anyagáról, mint amelyet Mezey László Miklós végzett az 1982-es kurrens füzetek alapján, s az adatbázis megjelenése alkalmából az átalakulás megvalósulását is újra lehetne értékelni.

A II. Országos Bibliográfiai Értekezlet ajánlásaiban is szóba került a repertórium „5. b., ki kell szélesítenie az időszaki kiadványok repertóriumát és más cikk-

bibliográfiai munkálatok közötti együttműködést, tervbe véve a cikkbibliográfiák (kompatibilis) adatbázisokba történő rögzítését” (Könyvtári Figyelő, 1990. 5-6. sz. 407. p.), s az egyes előadásokban is. Szabó Sándor előadásából idézek két részletet: „Úgy vélem, hogy a hazai bibliográfiai munkálatok sorában az egyik legsürgetőbb feladat egy nemzeti cikkbibliográfiai adatbázis létrehozása lenne, melynek megvalósítása csakis kooperációs formában képzelhető el.” (Szabó Sándor: A szakbibliográfia helyzete. In: Könyvtári Figyelő, 1990. 5-6. sz. 495. p.)

„A CD-ROM lemezek használatának hazai elterjedése és itthoni előállítása a tájékoztatásügyben új fejezetet fog nyitni, s a magas szintű technika térhódítása kényszerítő erővel fogja felvetni a kooperációs munka halaszthatatlanságát.” (Uo. 501. p.)

Vajda Erik is megemlékezett a Műszaki cikkek...-ról, legfőbb megállapítása szerint „Gyakorlatilag megoldatlan a retrospektív információkérés.” (Vajda Erik: A szakbibliográfia helyzete az alkalmazott és természettudományok területén. In: Könyvtári Figyelő, 1990. 5-6. sz. 529. p.), de foglalkozott a nemzeti bibliográfia szakbibliográfia viszonyán belül általánosabb kérdésekkel, négy szervezeti modellt vázolt fel, utalva arra, hogy ezek közül a hazai gyakorlatban az általa „talán legfejlettebbnek” minősítettre nincs példa:

„b./ A feldolgozást ki-ki (szakterületenként, illetve a nemzeti bibliográfia tudatosan korlátozott tematikai körben) saját maga, saját céljaira végzi, de ezeket egyetlen adatbázisban, vagy fizikailag összekapcsolt adatbázisok hálózatában is egyesítik.” (Uo. 527. p.)

Egyelőre azonban lemondok a csábításról, hogy az együttműködés kérdéseivel foglalkozzam, s egyetlen bibliográfiára, a Műszaki cikkek...-re koncentrálok. (Ennek sajnos nincs olyan megszokott rövidítése, mint a MABI vagy a MOB.)

Az elemzést eredetileg az 1996-os bibliográfiában végeztem, s elsősorban azt vizsgáltam, hogyan lehet a CD-ROM-ról tájékozódni belőle. Ezt kiegészí-

tettem időben visszamenve a kezdetekig, s előrete-
kintve az 1997-1998-as anyagra.

A kezdetek

Az MNB IKR 1981-es átalakulása a műszaki szakte-
rületet egészen másképp érintette, mint az orvostu-
dományt és a mezőgazdaságot. A Magyar Orvosi
Bibliográfia és a Magyar Mezőgazdasági Bibliográfia
is több mint két évtizede, 1957, illetve 1960 óta
folyamatosan megjelent már akkor, nemcsak az
időszaki kiadványok cikkeit feltárva. A műszaki te-
rületen ilyen bibliográfia nem volt, itt volt tehát
szükség a legtöbb változtatásra. A tervek szerint
1981-től az akkor még OMKDK külföldi cikkanya-
got feldolgozó, 15 szakterületen megjelenő referáló-
lap-sorozatát, a *Műszaki Lapszemlét*, kellett kiegé-
szíteni a hazai műszaki cikkanyag adataival. Rövid
időn belül, 1983-tól ez is átalakult, a *Szakirodalmi
Tájékoztató* 21 sorozatának egyes példányaiban
találkoztam azokkal a szabadlapokkal, amelyek a
Műszaki cikkek a magyar időszaki kiadványokban
címet viselték, kiegészítve a megfelelő sorozat címé-
vel. Hallgatóinkkal kiszámoltuk, hogy a 21 sorozat
megrendelése 1983-ban 41 600 forintba került vol-
na. Nem hiszem, hogy túl sok könyvtár lett volna,
amely ezt megengedhette volna magának. (Ehhez
kapcsolódóan mégis szükséges egy megjegyzést
fűzni az MNB IKR átalakulásához. A 6-os főosztály
kimaradása azért lehetett gond, mert sok helyre
csak az MNB IKR járt, a szakbibliográfiák nem,
nem beszélve a műszaki referáló lapokról. Nem biz-
tos, hogy mondjuk egy városi könyvtárban olyan
mélységben lenne szükségük az egyes szakterüle-
tek cikkanyagára, ahogy az a szakbibliográfiákban
szerepel, ezek hiányában azonban semmilyen tájé-
koztatói lehetőségük nincs ezeken a területeken. A
mindent vagy semmit elv érvényesül.) Részben az
ír játszhat szerepet a helyzet alakulásában, de nem

csak ez. Ezt példázza az önálló Műszaki cikkek a
magyar időszaki kiadványokban megindulása. Ér-
demes ehhez az OMIKK Szerkesztési főosztály,
referáló kiadványok szerkesztősége nyílt levelét
idézni.

„Kedves Könyvtáros Kollégák!

*Nyílt levélben fordulunk Önökhöz, azt remélve, hogy
ennek több eredménye lesz, mint hagyományos üzle-
ti propagandánknak. A cél továbbra is változatlan:
egy kiadványunkra szeretnénk figyelmüket nyomató-
kusan felhívni.*

*1982 – a Magyar Nemzeti Bibliográfia. Időszaki
kiadványok repertóriumja szakterületei decentralizá-
lása – óta az OMIKK referáló folyóiratai (előbb mű-
szaki lapszemlék majd szakirodalmi tájékoztatók)
mellékleteként adja közre a műszaki szakterületek
repertóriumát.*

*1983-ban a Magyar Könyvtárosok Egyesülete illeté-
kes fórumain, több szakember részéről, és ennek nyo-
mán az Országos Könyvtárügyi Tanács ülésén is, ke-
mény bírálatot kaptunk, mert – úgymond – a
könyvtáraknak oly fontos repertóriumhoz csak a
külföldi szakirodalmat is referáló, „drága” referáló
folyóiratok mellékleteként lehet hozzájutni, jóllehet
szakmai csoportosításban, de szerzői mutató nélkül.
Megszívtuk a bírálatot és 1984 januárjától közre-
adjuk a **Műszaki cikkek a magyar időszaki kiad-
ványokban c. repertóriumot**, amely szakcsoportos
szabadlapos, szétvágható; osztályozott tételekből áll
és amelyhez éves szerzői mutató készül. Ezek után
az évi 300,- Ft-ért előfizethető, 12-szer megjelenő
kiadványból könyvtáraink (ismertetőt és megrende-
lő levelet mintegy 2000 címre küldtünk) 78 azaz het-
vennyolc példányt fizettek elő!*

*Ez a tény bátorított fel minket arra, hogy önökhöz
forduljunk. A továbbiakat bölcs megtélésükre biz-
zuk, de hozzátesszük, hogy 150 megrendelt példány
alatt a kiadványt 1985-től nem tartjuk fent!” (TMT,
1984. sz. 348. p.)*

Eredményes lehetett a levél, mivel az 1984-ben in-
dult bibliográfia azóta is létezik. Tíz éven keresztül,

1984-től 1993-ig önállóan is és a Szakirodalmi tájékoztatók mellékleteként is, ebből következően szabadlapokon, a referáló lap megszűnése utánól, 1994-től csak önállóan. Nemcsak megszűnésről volt azonban szó. 1994 a CIKK adatbázis megindulásának éve. Ebben az évben floppyn juttatták el az intézményekhez, 1995-től CD-ROM-on jelent meg. Nagy öröm volt számunkra, amikor 1994 nyarán, a körmenői könyvtáros vándorgyűlésen *Stubnya György* felajánlotta, hogy oktatási célokra tanszékünk megkaphatja az adatbázist. S az öröm azután is folytatódott, amikor megkaptuk az anyagot. Ez volt az első olyan magyar adatbázis, amely több szempontból hasonlított arra, ahogyan akkor az ideális adatbázist elképzeltük, különösen, ha az akkor leginkább elterjedt, hagyományos MicroISIS adatbázisokkal hasonlítottuk össze. (Nem csak egy ömlesztett indexlistát kaptunk, hanem mezőnként külön-külön, a találati listát fordított időrendben is áttekinthettük, mindig tudtuk, hányadik tételnél járunk stb.) Sok könyvtár is ingyen kapta meg akkor-tájt az adatbázist annak köszönhetően, hogy az OMIKK támogatást kapott a kis- és közepes vállalkozások információellátásának segítésére. Sok helyen csak azok a lemezek lehetnek meg, amelyeket ingyen kaptak meg az OMIKK-tól, az éves előfizetési díj kifizetésére már nem vállalkozhatnak. Ebben az esetben a hazai cikkanyagról való tájékozódásra marad a Műszaki cikkek a magyar időszaki kiadványokban. Ezeknek a könyvtáraknak a helyzetébe képzelve magam vizsgálom meg a nyomtatott bibliográfiát. Az 1983-as évi 300 forintos ár meglepően sokáig volt érvényben, azóta azonban többször emelkedett, volt 2000, majd 2500 Ft + ÁFA, most pedig már 5000 Ft + ÁFA, az ár tehát időközben meghaladta a másik két alkalmazott tudományi bibliográfiát. Ez is sokkal kevesebb azonban a CIKK adatbázis 30 000 Ft-os éves előfizetési díjánál. Örvendetes, hogy bizonyos korlátozásokkal az OMIKK honlapján is el lehet ingyen érni a CIKK adatbázist.

(<http://www.omikk.hu/database/cikk/login.htm>)
Több szempont kombinációjával lehet benne keresni, a tételek azonban nem megjeleníthetőek, aki többet kíván, havi 1000 forintos előfizetési és találatonkénti 1 forintos díj ellenében juthat hozzá a bibliográfiai adatokhoz. Ugyanakkor meglepő az, hogy amikor az adatbázisról írnak, nem említik meg a bibliográfiát, a honlapon és az OMIKK nyomtatott tájékoztató anyagaiban sem nagyon lehet róla információt találni, *Horváth Péter* sem említi az OMIKK szolgáltatásait bemutató cikkében (*Horváth Péter: Az OMIKK szolgáltatásai. Érték és technika. In: Új Alaplap, 1999. 4. sz. 12-13. p.*) nem érvényesül tehát az 1984-es nyomtatékos figyelemfelhívás.

A Műszaki cikkek 1996-os anyagának vizsgálata

Sokkal összetettebb a bibliográfiában szereplő anyag, mint aminek a megítélésére vállalkozni mernék. Olyan példából indulok ki, ami valós igény lehet, s amiben talán még kellően kompetensnek érezhetem magamat. CD-ROM-mal kapcsolatos anyagot akarunk keresni. (A Sajtórepertórium CD-ROM változatában CD-ROM tárgyszó alatt 1, CD-ROM kiadás tárgyszó alatt pedig 4 cikket találhatunk, elsősorban könyvtári szaklapok alapján. Ezek anyagából többet találhatunk a MAKSZAB-ban (A Magyar Könyvtári Szakirodalom Bibliográfiája), illetve a MANCI című könyvtártudományi folyóirat-cikk-adatbázisban, a Műszaki cikkek a magyar időszaki kiadványokban című bibliográfiából azonban további, ott nem felvett források anyagának áttekintését remélhetjük.) A kereséshez először meg kell ismerkedni a bibliográfia szerkezetével.

Minden szám elején tartalomjegyzéket kapunk, amely felsorolja azokat a szakterületi csoportokat,

amelybe a tételeket besorolják. Összesen 43 ilyen csoport van, de nem mindegyikbe jut anyag minden számban. Ezt azzal jelzik, hogy az adott csoportnál kihagyják az oldalszámot.

Használati útmutatót, a feldolgozott folyóiratok jegyzékét és semmilyen mutatót nem találunk, így a továbbiakban magában az anyagban kell keresnünk.

A szakcsoportokat áttekintve azt állapíthatjuk meg, hogy a 26. *Számítógépek és alkalmazások* és 27. *Információtechnika* csoportban remélhetünk legnagyobb számban minket érdeklő tételeket.

A tételek szerkezete

Egy tétel a következő adatokat tartalmazza:

Cím (a legtöbb cím magyar nyelvű, de abban az esetben is, ha idegen nyelvű cikkről lenne szó, itt a magyar nyelvű cím szerepel, s a következő csoportban, a szerző neve előtt találjuk az eredeti címet);

Szerző(k) (ha több szerző van, pontosvesszővel elválasztva);

A folyóirat címe, évfolyam, kötet (25.k.), *szám* (20.sz.) év (hetilapok esetében az évhez kapcsolódóan a pontos dátum is (1996/06/22), ugyanígy szerepel esetenként nem havi folyóiratoknál a hónap), *oldalszám* (p.201-204.) táblázatok, ábrák, hivatkozások száma (t. 4, á.2, h. 1);

Deszkriptorok (d: után vesszővel elválasztva, egymás után felsorolva a deszkriptorokat. Valószínű, hogy van előzetes tárgyszójegyzékük, mivel esetenként egy újabb sorban sz: jelzéssel szabad tárgyszavakat találhatunk. Ezek között elsősorban tulajdonnevek vannak (földrajzi nevek, intézménynevek, személynevek), de ugyanakkor köznevek is, amelyek ezek szerint még nem szerepelnek a deszkriptorszótárban.

Az egyes tételeket a szakterületi csoportok hárombetűs (nagybetűvel írt) rövidítése, osztályozási kód-

ja zárja le. Legalább egy ilyen minden tétel kap, ha több van, akkor az első az, ahová az adott tételt besorolták. Mivel a rövidítések feloldását nem találhatjuk meg, innen állapíthatjuk meg, hogy melyik rövidítés mit is fed. (Arra a csoportra vonatkozóan, amelyből nem jutott tétel az adott füzetbe, csak találgathatunk. (Ha esetenként mégsem megfelelő rövidítést látunk a tétel után, akkor az véletlenül rossz helyre keveredett, ilyen ritkán ugyan, de előfordul.)

Az egyes tételek jól áttekinthetőek, mert minden egymás után következő csoportot más-más betűtípussal írnak.

A tételek nincsenek tételszámozva, ugyanakkor semmilyen utalást sem találhatunk a bibliográfiában (például arra vonatkozóan, hogy melyik szakcsoportban találhatóak még tételek az adott csoporthoz kapcsolódóan).

Milyen sorrendben vannak a tételek egy szakcsoporton belül

Kis tájékozódás után megállapíthatjuk, hogy egy csoporton belül a tételek a folyóiratcímek betűrendjében követik egymást, egy folyóiraton belül pedig a megjelenés sorrendjében, az oldalszámokat követve. Ez részben megnehezíti az egyéb szempontok (például szerző vagy cím) szerinti tájékozódást, ugyanakkor megkönnyíti azt, hogy áttekintsük azt, hogy az adott csoporthoz mely lapokból soroltak be tételeket.

Ez alapján megnézzük, hogy az általunk kiválasztott 26. és 27. csoportba melyik lapok kerültek be.

Az egyszerűség kedvéért együtt tekintjük át a két csoportot. Megadjuk, hogy a Műszaki cikkek... melyik számában az adott folyóirat melyik számából hány tétel került be a két csoportba. A számok sorrendjét nem változtattuk meg.

Chip

1. sz. 1995. 12. 11+1
3. sz. 1996. 3. 20+0 2. 21+0
5. sz. 1996. 4. 20+3 5. 20+5
8. sz. 1996. 6. 11+7 8. 27+6 7. 21+4 1. 23+4
9. sz. 1996. 9. 14+3
10. sz. 1996. 10. 15+5
12. sz. 1996. 11. 11+4

Minden szám szerepel 1995. 12. - 1996. 11. között. Összesen 283 tétel, 241 a 26., 42 a 27. szakcsoportban.

Computer Panoráma

1. sz. 1995. 11. 13+1
3. sz. 1995. 12. 9+1 1996. 2. 18+0
4. sz. 1996. 3. 10+4
5. sz. 1996. 4. 14+0
6. sz. 1996. 5. 15+0
8. sz. 1996. 7. 11+7
9. sz. 1996. 8. 13+2
11. sz. 1996. 10. 13+0 9. 15+3
11. sz. k. sz. sz. 1+1

Nem szerepel az 1996. 1. és 6. szám. Összesen 151 tétel, ebből 132 a 26., 19 a 27. szakcsoportban.

Computerworld + Számítástechnika

1. sz. 1995. 51. 2+1 47. 2+2 48. 3+1 49. 5+0 52. 6+0 50. 7+0
2. sz. 1996. 5. 2+2 6. 1+3
3. sz. 1996. 1. 6+3 9. 10+2 2. 2+1 3. 3+0 4. 4+3 7. 5+3 8. 3+1 10. 8+0
4. sz. 1996. 11. 2+2 12. 3+1 13. 0+2 14. 4+1 15. 4+2
5. sz. 1996. 16. 2+2 17. 1+3 18. 3+0 19. 1+1
6. sz. 1996. 20. 3+5 21. 1+5 22. 3+2
7. sz. 1996. 26. 3+4
8. sz. 1996. 23. 3+3 24. 3+3 25. 2+5 29. 6+1 27. 3+1 28. 4+3 30. 4+1 31. 4+1
9. sz. 1996. 37. 2+2 33. 1+4 34. 5+1 35. 4+2 36. 8+2 32. 3+1
10. sz. 1996. 38. 2+0 39. 0+4 41. 2+4 40. 5+9 42. 3+5
11. sz. 1996. 44. 4+0 45. 3+4 43. 1+3 46. 1+3

Minden szám szerepel 1995. 47. - 1996. 46. között. Összesen 286 tétel, ebből 172 a 26., 114 a 27. szakcsoportban.

Új Alaplap

10. sz. 1996. 6. 8+8 1. 15+4 2. 18+4 9. 20+4 8. 11+8 7. 9+13 4. 15+2 3. 15+9
11. sz. 1996. 5. 9+12 10. 13+10 11. 15+3

Minden szám szerepel 1996. 1-11. között. Összesen 208 tétel, ebből 148 a 26., 70 a 27. szakcsoportban.

A további lapok közül mindkét csoportban egyenletesen szerepel a Figyelő (hozzávéve a Figyelő-Tanust) 39+26 és a Heti Világgazdaság 30+26 tétellel.

A 26. szakcsoportba ezt követően már jóval kevesebb tétel került be egyes lapokból.

ELEKTRONet 10, Rádiótechnika 7, Magyar Elektronika 6, Híradástechnika 4, majd 6 lap (Gépgyártástechnológia, Marketing & Menedzsment, Markinfo, Minőség és Megbízhatóság, Természet Világa, Tudományos Közlemények/Élelmiszeripari Főiskola) 2, további 15 lap (A Miskolci Egyetem Dunaújvárosi Főiskolai kar Közleményei, A Miskolci Egyetem Közleményei. A sor. Bányászat, ACH Models in Chemistry, Acta Cybernetica, Bányászati és Kohászati Lapok. Kőolaj és Földgáz., Borsodi Műszaki Gazdasági Élet, Gazdaság és Gazdálkodás, Gép, Journal on Communications, Magyar Grafika, Magyar installateur, MM Bridge, Nyomdavidág, Technika, Vezetéstudomány) 1 cikkel szerepel.

26. szakcsoport

Számítástechnikai lapok	693
Figyelő + HVG	69
További 25 lap	54
Összesen	816

27. szakcsoport	
Számítástechnikai lapok	244
Figyelő + HVG	52
Nyomdászati lapok	187
Két gyakori lap	36
További 24 lap	45
Összesen	564

Látható, hogy a 26. szakcsoportban döntő többségben vannak a számítástechnikai lapokból vett cikkek (816-ból 693), a 27. csoportban is nagyon jelentős részt képeznek, csaknem a felét (564-ből 244), itt ugyanakkor feltűnik, hogy az információtechnika a számítástechnika mellett jelentős mértékben a nyomdaipart jelenti, két, nagyrészt elkülönülő csoportról van szó, amelynek lehetnek közös részei.

A 26. és 27. szakcsoportban összesen 1380 tétel szerepel, ezek közül 937, több mint kétharmad rész a számítástechnikai lapokból származik.

Megállapítások

A számítástechnikai lapok alapján a következőket állapíthatjuk meg.

Ha egy füzetben ugyanabból a folyóiratból több lapszámot is feldolgoznak, ezek sorrendje esetleges, többször találkozunk utólagos pótlással, tehát nem folyamatos a feldolgozás. Erre példa a Chip vagy a Computerworld + Számítástechnika 1996. 1. száma. Az Új Alaplap 1996-os 11. számát az októberi és a novemberi, Szombathelyre már 1997-ben megérkező füzetben dolgozták fel. A nem szabályos sorrendű feldolgozás ellenére a 4 lap feldolgozása csaknem teljesnek mondható, egyedül a Computer Panoráma 1996. 1. és 6. számát nem sikerült megtalálni. (Hozzá kell tenni, hogy további cikkeket besorolnak más szakcsoportokba, de nem valószínű, hogy a fenti két lapszámból egy cikk sem jutott volna a 26. és 27. szakcsoportba.)

Nem kaphatunk azonban teljes képet a számítástechnikai lapok anyagából, mert nem dolgozzák fel a PC World, CD Panoráma, Windows Panoráma című lapokat (ez azóta beolvadt a Computer Panorámába), amelyekben például a CD-ROM-okkal kapcsolatban bőséges anyag jelenik meg.

Mi kerülte volna el a figyelmünket, ha csak a 26. és 27. szakcsoportot nézzük meg?

2. Építőanyagipar

TERC Építőanyag Informatikai CD.

Polgár Endre

Elektro installateur 4. k. 8-9. sz. 1996. p.40.

11. sz. 5. p.

24. Elektronika és optoelektronika

Microchip-katalógus CD-lemezen.

ELEKTRONet 5.k. 3. sz. 1996/05 p. 59.

7. sz. 38. p.

NEDIS megrendelésekészítő és alkatrészforrás rendszer CD-ROM-on.

Kis Zoltán

Rádiótechnika 46. k. 12. sz. 1996. p.582.

1997. 1. sz. 20. p.

32. Vegyipari ágazatok

Számítógépes programok ismertetése:

TRILOGY CD-ROM adatbázis.

Magyar Kémiai Folyóirat 102.k. 7. sz.

1996. p. 341-342. á.3

10. sz. 64. p.

36. Általános műszaki problémák

Tévéképes képesítő. Nyelvtanító CD-k.

Nagy Zoltán; Weisz Tamás

Chip 8.k. 10.sz. 1996. p.91.

10. sz. 76. p.

Belátni a gépbe. PC-ROM Multimédia PC Enciklopédia.

Nagy Gábor

Új Alaplap 14. k. 5. sz. 1996. p. 42. 11. sz. 70. p.

CD „manókáknak” és nagyobbaknak.

Timár István

Új Alaplap 14. k. 10. sz. 1996. p. 26.

11. sz. 70. p.

Az utóbbi három a megjelölt szakcsoport mellett megkapta az ÁLT vagy SZG jelzést is, esetleg mindkettőt. Így megfelelő utaló esetén könnyen megtalálhatná őket a csak 26. és 27. szakcsoportot átnéző használó. Egyébként viszont mutató híján az egész számot át kellene néznie, erre pedig bizonyára kevesen vállalkoznak. (A CD-ROM szó még könnyen kiugrik az írásmódja miatt, így egy-egy oldal átfutásával is meg lehet találni, a többi esetben azonban át kellene olvasni az oldalakat.) Amikor ezek a tételek bekerülnek a CIKK-adatbázisba, könnyen megtalálhatóak lesznek.

Mi található a többi lapban a 26. és 27. szakcsoportban?

Magyar Építéstechnika

Ugyanazzal a címmel találunk, mint az Elektro installateur című lapban: TERC Építőanyag Informatikai CD, csak amíg azt az ÉPA szakcsoportban találjuk, ezt az INF-ban, annál másodikként szerepel ez is, addig ez utóbbinál összesen három, az ÉPA mellett ÉPI is. Ugyancsak van azonosság és eltérés a deskriptorokban: építőanyag, informatika, adatbázis, CD-ROM; információ, építőipar, építőanyag, CD.

Ez is tükrözi azt, hogy sokszor nem látszik tudatosnak, mikor használnak CD-ROM-ot tárgyszóként, mikor CD-t.

Nyomdavidilág

Kétszer szerepel a tárgyszavak között a CD-ROM: MULTIMÉDIA: Igen vagy nem? és „Levél Németországból” a cikkek címe, még több további levél van, ahol a tárgyszavak között nincs ugyan CD-ROM, de multimédia vagy hasonló igen. Mellette találhatunk egy cikket a Photo CD-ről (Photo CD a gyakorlatban), ahol a tárgyszó helyesen CD, s még továbbiakat, amelyek a multimédia nyomdai hatásával foglalkoznak.

A Figyelő még egy 1995-ös mellékletében találunk két kapcsolódó cikket (Hétköznapi multimédia. Vársarlási tanácsadó; Multimédia. Leszálló ágban a CD-ROM-üzlet címen (1995. 44.). A Heti Világgazdaság ilyen témájú cikkanyaga gazdagabb, szokásos mellékletükben 1995-ben és 1996-ban is foglalkoztak az otthoni számítógéppiacca (1995. 40. Az otthon ostroma. PC-piaci-tendenciák.; 1996. 42. Információs makadámút. Otthoni számítógépek Magyarországon.), beszámoltak a frankfurti könyvvásárról (1996. 41.), bemutatták, hogyan kerül az Encyclopaedia Britannica (1996. 1.) és Barbie (1996. 47.) számítógépre (ennél a háromnál a CD-ROM is szerepel a tárgyszavak között), foglalkoztak az elektronikus könyvtárral (1996. 26.) és a szoftverkalózzokkal (1996. 42.), s szinte természetes, hogy az újdonságként jelentkező DVD-ről is az elsők között jelentettek meg cikket (1996. 27.). (1996-ban a DVD-t még nem a deskriptorok, hanem a szabad tárgyszavak között jelölték, a további ilyenek az Új Alaplapban (1996. 4. sz.) és a Chipben (1996. 8.) jelentek meg, majd a Chipben az 1996. 12. számban megjelent, de a Műszaki cikkek... 1997. 1. számában feldolgozott cikk lett az első, ahol már deskriptorként szerepel ez a fogalom. A Magyar Grafika foglalkozott még a témával Az új média címen (1996. 1. sz.), deskriptorai: információtechnológia, média, multimédia, információ. A legbőségesebb anyag azonban kétségtelenül a négy feldolgozott számítástechnikai lapban található.

Ezek közül a *Computerworld + Számítástechnika*-ban inkább a hardverrel foglalkozó cikkekben olvashatunk a CD-ROM-ról. Itt, bár a tárgyszavak között is megtaláljuk, a legtöbbször több résztema egyike csak (1995. 49., 1996. 7., 1996. 37.), vagy a CD-ROM meghajtókkal ((1996. 3.). Itt is szóba kerül a multimédia üzlet (1996. 20.), a szoftverkereskedés (1996. 9.), a fontkészlet (1995. 52.), s a video-CD formátumairól is olvashatunk (1996. 2.). A legélvezetesebb olvasmányok kétségtelenül *Váncsa István* havi cikkei, amelyek közül kettőben deskriptor a CD-ROM (1995. 52., 1996. 9.) Összességében azonban megállapítható, hogy nem a CD-ROM-ról való tájékozódás fő eszköze ez a lap.

Az előbbi lappal ellentétben a *Computer Panorámá*-ból szinte kizárólag csak CD-ROM termékeket bemutató írásokat találhatunk, ezek között nagy számban a komoly cikkek mellé minden bizonnyal pihentetőül számítógépes játékokkal foglalkozókat, *Csöndes Áron* tollából. Az egyetlen igazi kivételt a CD-ROM meghajtókkal foglalkozó írás (Korongozók. CD-ROM meghajtók. 1996. 10. sz. 16-25.) *A Chip*-ben elég sokat foglalkoznak a CD-technológiákkal. Az 1995. 12. számban lezárult *Baráth István* 12 részes sorozata CD-gyártás Magyarországon címmel, de a kérdésre 1996-ban is többször visszatért a szerző (CD technológia. Egy korszak lezárult? 1996. 4. Az új megújul ... CD-technológiák. 1996. 5., majd ugyancsak az ő tollából jelent meg a 12. számban a már említett DVD cikk, amelyet már az 1997-es bibliográfiában tártak fel. A további témák: kiállítás (1996. 5.), fesztivál (1996. 7.) meghajtók (1996. 1., 1996.7.), egyéb hardver kérdések (1996. 4.), a multimédia fejlődése (1996. 4.) scene-partyk (1996. 6.).

Ugyanakkor rendszeresen jelennek meg lemezbe-mutatók, minden szám vége felé könnyedebb témákról, főleg játék- és oktatóprogramokról *Weisz Tamás* és *Nagy Zoltán* tollából, de foglalkoznak komolyabb anyagokkal is, 1996 második felétől *Boris János*nak külön rovata is indult, amelyben egy té-

makörhöz kapcsolódóan több lemezt mutat be. S ide kapcsolható még az, hogy mivel az alkalmi CD-ROM mellékletek után ez most már állandó része a lapnak, ezekről is részletes bemutatás jelenik meg. (Néhány ilyen bemutatóval találkozunk is a bibliográfiában, de a fent leírtak nagy részét korábbról, a lap alapján tudom.)

Az *Új Alaplap* mindkét 1996-os CD-ROM mellékletének bemutatását megtaláljuk a bibliográfiában. Mellette, bár nem rendszeres rovatként, de itt is találkozunk más lemezek bemutatásával is. Ezek a másik két lappal ellentétben minden esetben „komoly” anyagokat tartalmaznak, nincs szó tehát játékkomputerokról.

13 olyan cikket is találunk, amelynek a deskriptorai között szerepel a CD-ROM. Van olyan, amelynek ez az elsődleges témája (Mindent egy kis vacakon?! A CD-ROM jövője. 1996. 10.), mások valamilyen vonatkozásban foglalkoznak vele, mint például a reklám (1996. 8.) vagy az oktatás (1996. 11.). A feldolgozott lapok közül először itt jelent meg olyan cikk, amelyben a DVD komolyan szóba kerül (1996. 4.). Esetenként tematikus összeállításokban több lehetőség egyikeként jön szóba a CD-ROM, így az adattárolásról az 1996. 4. számban 3 cikkben is. Van olyan, ahol a CD-ROM-ról lehet szó, de a tárgyszó CD (Leltár. Lapár és hirdetési tarifa. 1996. 9.), míg máshol a téma a CD-I (Interaktív, elágazó „mozizás”. Elmélkedés a CDI-ről, 1996. 10.), a tárgyszó ugyanakkor CD-ROM. Mellette a virtuális könyvtárról és a hipermediáról is megjelent cikk az 1996. 10. számban, s a rendszerfelújítással foglalkozó cikk résztemája a CD-ROM (1996. 11.). Az említett cikkek megtalálásával, tartalmának megítélésével nem is lehet komoly gondja a használóknak. Ha a nyomtatott bibliográfiát használják, az általában a 26. szakcsoportba sorolt lemezismertetések megtalálása nem jelenthet gondot, annak megtudása azonban, hogy melyik lemez(ek)ről van szó, a szerencsén múlik, pontosabban azon, hogy az írás címében szerepel-e a kritizált mű címe. Ha nem,

akkor csak az eredeti folyóiratot fellapozva tudhatjuk meg, miről is van szó. Egyetlen kivétel van csak. Az Új Alaplap Lassan, de „mégis mozog a Föld!” Átalakuló (tan)könyvészet (1996. 10.) című írásához kapcsolódva szabad tárgyszóként szerepel az OMIKK és a CIKK-adatbázis. De azt például, hogy ugyanebben a számban Elektronikus könyvek – pro és kontra cím alatt miről olvashatunk, már nem tudjuk meg a bibliográfiából. A Computer Panorámában hajlamosabbak arra, hogy a lemez címét is befoglalják az írás címébe (bár pl. a Halálosztó kukacok (1996. 2.) itt is kivétel), a legtöbb kritikát közlő Chip esetében többször elmarad a cím közlése, így csak találgathatunk, hogy A férgek támadása (1996. 3.) azonos-e az előbb említett példával.

A másik kérdés, hogy hogyan fogják egyáltalán megtalálni ezeket, ha már nem a nyomtatott bibliográfiában, hanem a számítógépes CIKK-adatbázisban keressük. Csak az esetek kisebbik részében szerepel ugyanis a tárgyszavak között a CD-ROM szó. (Chip 29-ből 10, Computer Panoráma 14-ből 4, Új Alaplap 8-ből 4.) Így sokszor a keresésben a CD-ROM szó felvételével több tételt zárnánk ki, mint amennyit visszakereshetnénk a segítségével. A minden tételnél szereplő deskriptor a számítógép, így ezt használva biztos megkapnánk az összeget (maximális teljesség), ugyanakkor önmagában erre keresve túl sok tétel közül kellene kiválogatni a minket érdeklőket, így mindenképp szűkítésre van szükség.

Van olyan gyakorlat a tárgyszavazásban, ami segítséget jelenthet. A Chip és a Computer Panoráma esetében sokszor találkozunk ugyanazzal a három deskriptorral: számítógép, játék, termékismertetés. A Chip esetében 29-ből 9-szer szerepelnek így együtt, hétszer csak ez a három szó, a másik két esetben az értékelés illetve a szoftver szó szerepel negyedikként. Van négy olyan tétel még, ahol a számítógép és a játék együtt szerepel, a termékismertetés elmarad, helyette további szavakkal egészülnek

ki a tételek (Ezek között a CD-ROM nem szerepel). A további tételek közül a számítógép és enciklopédia szópár 6, a számítógép és térkép 3 tételt tenne visszakereshetővé. (A CD-ROM és enciklopédia négyet, a CD-ROM és térkép egyet hagyna meg ezek közül.) A többi esetben már nagyobb a szóródás a tárgyszavakban, a számítógép mellé a másik szó szerencsés megválasztása segíthet.

A Computer Panoráma esetében a 14 tételből 8 esetben van együtt a számítógép, játék, termékismertető szópár (minden esetben, ahol játék szerepel), a termékismertető szó még további két esetben fordul elő, ezekben a CD-ROM szó is deskriptor. A számítógép és enciklopédia (vagy a CD-ROM és enciklopédia) szópárra a Compton's Interactive Encyclopedia-ról találhatnánk értékelést.

Az Új Alaplapban, ahogy utaltam már rá, játékbeutatók nincsenek, így a játék szó a tárgyszavak között sem szerepel, a 8 tételből négyszer azonban együtt van a számítógép és a termékismertető szó, így ezek segítségével a tételek egy részét megkaphatnánk (a másikat meg elvesztenénk).

A legjobb megoldásnak az látszana (amire néhány példa van), ha az összes CD-ROM ismertetésben szerepelne tárgyszóként a CD-ROM és a termékismertetés cím. Amíg ez nincs így, próbálkozni kell, ehhez próbáltam tippeket adni.

A próbálkozás már csak azért is szükséges, mert ugyanazt sem mindig egyformán tárgyszavazzák: a Grand Prix 2. a Chipben (1996. 9.) számítógép, játék, termékismertető, a Computer Panorámában (1996. 9.) számítógép, játék, szimuláció. A Chipben a Microsoft Magic Schoolbus sorozatának egyik darabja (Újabb utak a Varázsbusszal. MS Home 1996. 9.) számítógép, játék, termékismertető, a másik (A Föld középpontja felé. Microsoft Scholastic's The Magic School Bus Explores Inside the Earth 1996. 11.) számítógép, szoftver, multimédia, CD-ROM, program, tehát csak a számítógép szó közös. (Meg kell említeni, hogy az első példá-

hoz hasonlóan sok esetben az inkább oktatóprogramok is a játék tárgyszót kapják. Ugyanakkor arra is van példa, hogy a Corel céghez annyira kötődhet a CorelDraw program alapján a rajzolás fogalma, hogy multimédia bibliájukról megjelent bemutatás (Mindennapi programunkat... Corel CD: The Complete Bible & Reference, Chip, 1996. 10.) is a következő tárgyszavakat kapta: számítógép, szoftver, programozás, rajzolás, CD. Az általános enciklopédiák az alábbi tárgyszavakat kapták:

Compton's (Computer Panoráma, 1995. 11.): számítógép, szoftver, interaktív, enciklopédia
Encarta 96 (Chip, 1996. 1.): számítógép, szoftver, enciklopédia

Révai (Chip, 1996. 8.): számítógép, informatika, enciklopédia

A Révai (a Képes Krónikával együtt) ott rejtezik *Tószegi Zsuzsanna*: Elektronikus könyvek pro és kontra című írásában is (Új Alaplap, 1996. 10.), ott számítógép, CD-ROM, enciklopédia tárgyszavakkal.

Máskor is tapasztalható ilyen következetlenség. *Halassy Bélának* két helyen jelent megírása Szégyellem, hogy informatikus vagyok... címen. Nem ellenőriztem, de könnyen lehet, hogy ugyanarról az írásról van szó. A Computerworld + Számítástechnikában (1996. 11.) megjelent tárgyszavai: informatika, információtechnológia, szakképzés, míg a Marketing & Menedzsment című lapnál (1996. 2.) számítástechnika, számítógép, informatika.

Vannak még meglepő helyre került tételek. A *Bar-naby Rich* szindrómával foglalkozó írás (Magyar Tudomány, 1996. 1.) biztos nem az információáramlás miatt került a 17. Áramlástan szakcsoportba, mivel betűjellel csak ÁLT és INF szerepel. Az ÁLT a 36. *Általános műszaki problémák* szakcsoportot fedi, ebbe, továbbá a 38. *Műszaki menedzsment* (MŰM) csoportba kerül a legtöbb tétel, különösen ez utóbbi duzzadt fel nagyon. Elsősorban egyes helylapok feldolgozása miatt, amelyekben olyan cikkek is megjelennek, amelyek a 43 szakcsoport egyikebe sem férnek be igazán, találkozhatunk olyan

címekkel, amelyeket furcsállhatunk az adott helyen.

36. *Általános műszaki problémák*

Nagy pénz, kis foci. Üzlet a labdarúgásban.
Tanárlétra. Kérdőjelek a pedagógusképzésben.
Melyik életnek tanulunk? Oktatás a börtönökben.
Gyermekek a képernyő előtt. Rémségek kicsiny tévéje.
Kinél van a labda? Steffi Graf adóügyei

38. *Műszaki menedzsment*

Rab emberek fiai. Új felmérés az ifjúkori drogozásról.
Befejezetlen gyermekek. Csökkenő szülési kedv.
Az Országgyűlési Könyvtár története 1870-1995
Pénzbeszédék. Cigány szervezetek vitája.

A Műszaki cikkek a magyar időszaki kiadványokban című bibliográfia belső borítóján az alábbiakat olvashatjuk:

„Az Országos Széchenyi Könyvtárral kötött megállapodás alapján, a Magyar Nemzeti Bibliográfia rendszerének keretében közreadja az Országos Műszaki Információs Központ és Könyvtár (OMIKK)”. Nem történik rá utalás, de remélhető, hogy a bibliográfia anyaga továbbra is bekerül a CIKK-adatbázisba. Úgy tűnik, hogy a bemutatott feldolgozásmód is jelentős mértékben azt szolgálja, a következetesen szerkesztett tételek alkalmasak arra, hogy bekerüljenek az adatbázisba. Ott aztán a különböző szempontokat kombinálni lehet a keresésben, amely így hatékony, gyors lehet. Ezt a még következetesebb, egységesebb tárgyszavazással lehetne még eredményesebbé tenni.

A nyomtatott bibliográfiában való kereséshez, eligazodáshoz ez nem elegendő. Szükség lenne az alábbiakra: használati útmutató, rövidítésjegyzék (például a szakcsoportok neve rövidítéseinek feloldása), a feldolgozott folyóiratok jegyzéke (évenként előre,

		1	2	3	4	5
CHIP	1996	1995. 12. 11	—	1996. 3. 20 1996. 2. 21	—	1996. 4. 20 1996. 5. 20
CHIP	1997	1996. 12. 19	1997. 1. 19	—	—	1997. 3. 15 1997. 4. 16
CHIP	1998	1997. 10. 16	1997. 11. 11	1997. 12. 21	—	1998. 3. 19
Computer Panoráma	1996	1995. 11. 13	—	1995. 12. 9 1996. 2. 18	1996. 3. 10	1996. 4. 14
Computer Panoráma	1997	1996. 11. 13	1996. 12. 10 1997. 1. 12	1997. 2. 16	—	—
Computer Panoráma	1998	1997. 10. 8	1997. 11. 7	1997. 11. 7	—	—
Új Alaplap	1996	—	—	—	—	—
Új Alaplap	1997	1996. 12. 12	1997. 1. 8	1997. 2. 8	—	—
Új Alaplap	1998	1997. 10. 10	1997. 11. 6	—	1998. 1. 10	1998. 3. 14 1998. 2. 8

számonként és év végi összesítésben), az egyes tételek tételezésének, ennek segítségével utalók hogy legalább az első helyen máshová besorolt tételt meg lehessen találni, finomabb visszakeresést lehetővé tevő mutatók számonként, ha azt feltételezzük, hogy elsősorban a folyamatos tájékozódás eszköze lehet (gyakrabban jelenik meg, mint a CD-ROM változat, külön ki kell azt emelni, hogy egyéb eszközökhöz képest milyen kevés idő telik el az eredeti cikke megjelenése és feldolgozása között), évenkénti kumulációban, ha azt feltételezzük, hogy sokan csak a nyomtatott változatot fogják használni. Felhasználási javaslat a számítógépesítés, különösen a CD-ROM-ok iránt érdeklődők számára: amennyiben lehetőség van rá, a néhány, itt feldolgozott számítástechnikai folyóiratot (né-

hány fel nem vett mellett) érdemes folyamatosan figyelni, a bibliográfia segítségével pedig ezt kiegészíthetjük a szóródó, a nem nyomon követett lapokban megjelent anyaggal. Egyik forrás lehet a bibliográfia a téma irodalmának áttekintésére, de továbbiakkal is ki kell egészíteni.

Vissza- és előretekintés

Mivel a bibliográfia 1984-ben indult, most pedig 1999-ben járunk, meg kell vizsgálni, mennyire jellemző az, amit 1996-ról bemutattam, milyen változásokon keresztül jutott el odáig, s mennyire érvényesek ma is. Hat dolog hiányára lehetett utalni: té-

6	7	8	9	10	11	12	Hiányzik
—	—	1996. 6. 11 1996. 8. 27 1996. 7. 21 1996. 1. 23	1996. 9. 14	1996. 10. 15	—	1996. 11. 11	1996. 1
—	1997. 5. 14	1997. 6. 12	—	1997. 8. 21 1997. 7. 15	1997. 9. 14	—	1997. 2
1998. 2. 24	1998. 5. 16	1998. 6. 17	1998. 8. 10	1998. 9. 12	1998. 11. 18 1998. 7. 13	1998. 10. 18	1998. 1. 1998. 4.
1996. 5. 15	—	1996. 7. 11	1996. 8. 13	—	1996. 10. 13 1996. 9. 15	—	1996. 1. 1996. 6.
1997. 4. 10 1997. 3. 9	1997. 5. 13	—	1997. 6. 9	1997. 7. 17	1997. 8. 12	1997. 9. 8	1997. 12.
1998. 3. 10 1998. 2. 11	1998. 5. 25	1998. 6. 21	1998. 8. 15	1998. 7. 15 1998. 9. 13	—	1998. 10. 11	1998. 1. 1998. 4.
—	—	—	—	1996. 6. 8 1. 15 2. 18 9. 20 8. 11 7. 9 4. 15 3. 15	1996. 5. 9 10. 13 11. 15	—	—
1997. 3. 13	1997. 5. 16	1997. 6. 10	—	1997. 8. 5 1997. 7. 10	—	1997. 9. 7	1997. 4. 1997. 12.
—	1998. 4. 8 1998. 5. 15	1998. 6. 12	1998. 7. 12	1998. 8. 17	1998. 10. 11	—	1998. 9.

telszámok, utalók, használati útmutató, rövidítés-jegyzék, mutató, a feldolgozott folyóiratok jegyzéke.

Változások 1984-től 1996-ig

Mint már volt róla szó, a bibliográfia kezdetben szabadlapos formában jelent meg. Az 1984-es 1. évfolyamhoz is találhattunk már ehhez kapcsolódóan kumulált mutatót, amelynek részét képezte a Folyóiratok jegyzéke, A szakirodalmi tájékoztatók kódjai, Szerzői névmutató.

Az 1993. decemberi szám volt az utolsó szabadlapos. Ebben még szerepelt egyoldalas használati útmutató, pontosan meghatározva a tételek részeit, s azt is hogy milyen rendszerben (az ETO-jelzetek

sorrendjében) szerepelnek a tételek az egyes csoportokban, a tételszámok az éves kumulált szerzői mutató összeállítását segítették. 1994 elején, a Szakirodalmi tájékoztatók megszűnése után változott a bibliográfia rendszere, ugyanakkor némi elbizonytalanodás is megfigyelhető volt. Előbb három, majd két hónap anyaga együtt, összevont füzetben jelent meg. Ezt követően álltak vissza a havonkénti megjelenésre. Az ETO-jelzetek még megmaradtak (1995 végéig), de már nem ezek képezték a besorolás alapját, hanem az újonnan kialakított szakcsoportokban (az első számban 41 szerepelt a korábbi 21-gyel szemben, ezekből 3-ba nem jutott tétel), megjelentek a tárgyszavak és a szakterületi kódok. Elmaradt ugyanakkor a korábbi használati útmutató, s bár voltak még tételszámok, ezek azonban

még utólagos mutatókészítésre sem voltak alkalmasak, mivel nem számsorrendben követték egymást. (Valószínűleg az ebben az évben indult adatbázis tételszámai voltak, s az adatbevitel sorrendje nem a nyomtatott bibliográfiát követte. Az ily módon funkciótlán tételszámok összesen másfél évig szerepeltek, az 1995. júliusi számból maradtak ki először.)

1996 után

Az 1996-os év anyagában találhattunk arra példát, hogy a feldolgozott folyóiratok nem minden számából került be, s amik megtalálhatóak voltak, azok sem mindig a megjelenés sorrendjében. Összehasonlításként ezt kiegészítjük, hogy a 26. szakcsoportban megnéztük az ott rendszeresen feldolgozott három számítástechnikai havilapot. Mivel ezek egy-egy számból általában 10-nél több tétel bekerül ebbe a csoportba, ha nincs egy sem, akkor valószínűleg elmaradt az adott szám feldolgozása. A három folyóirat kilenc évfolyamából 11 ilyen számot láthatunk, ez elég magas szám. Talán még utólag is pótolhatóak lehetnének ezek a kimaradások. Egy olyan példát láthatunk, amikor egy lapból ugyanazok a tételek két egymás utáni hónapban bekerültek. (A Computer Panoráma 1997. 11. száma. Ugyanilyen példát ekkor itt nem vizsgált folyóiratokra is láthatunk.)

1998-ban is ugyanazon lapok túlsúlya figyelhető meg:

Chip 196, Computer Panoráma 143, Új Alaplap 117, ComputerWorld - Számítástechnika 96 HVG 25, Figyelő 20
ELEKTRONet 11, Magyar Távközlés 7, Műszaki Magazin 7, Acta Cybernetica 4, Rádiótechnika 3, Technika 3, Gazdaság és Gazdálkodás 2, Magyar Elektronika 2, Periodica Polytechnica 2, Acta Geodaetica 1, Business Online 1, Híradástechnika 1, Journal on Communication 1, Kórház- és Orvos-

technika 1, Szakképzési Szemle 1, Magyar Tudomány 1, Számvitel és Könyvvizsgálat 1, Vezetéstudomány 1. *Számítástechnikai lapok*: 552 HVG + Figyelő: 45. *Az összes többi lap*: (18) 50. Bár az egyéb lapokból kevesebb tétel kerül be a bibliográfiába, sokszor mégis ezek lehetnek a legértékesebbek, mert nagy valószínűséggel ezek kerülnék el a figyelmét. Ilyenre példa a Technika című lapból felvett három tétel egyike.

A Chip-ben megjelent CD-ROM ismertetések felvétele

Egyetlen lap anyagát vizsgáltam meg részletesebben, a Chipnek azt az időszakát, amelynek anyaga a Műszaki cikkek ... 1998-as évfolyamába került vagy kerülhetett volna be, innen is csak a CD-ROM-okról szóló kritikákat, ismertetéseket.

Az 1997. októberi és az 1998. novemberi 14 szám közül 12 került be a bibliográfiába, az 1998. 1. és 4. szám maradt ki. A Chipben rendszeresen két rovatban jelennek meg ismertetések, bemutatások CD-ROM-okról, a Tartalom és forma című rovatban az 1997. novemberi számban jelent meg utoljára Boris Jánosnak több lemezt együtt bemutató írása, azóta az esetek többségében kisebb terjedelmű, egyedi lemezismertetéseket találhatunk, legtöbbször féloldalasak, de az 1998. 4. számtól találhatunk oldalanként három, sőt esetenként négy ismertetést. A rovatból összesen 6 ismertetés került be a bibliográfiába, 91 maradt ki (80 az egyébként feldolgozott számokból). A kimaradtak többsége kis terjedelmű volt (15 1/4, 16 1/3, 56 1/2 oldalas, s csak 4 egész oldalas. A 91 lemezből 58 minősíthető játécképprogramnak, 33 azonban oktatást és/vagy az informálódást szolgálja. Kimaradt többek között: Magyarország CD-Atlasz, Utazás a Naprendszerben, Microsoft Encarta 98 Encyclopedia deluxe Edition, Microsoft Bookshelf 98, Magyar Bortár, Magyar Zenetörténeti Kalauz, József Attila élete és

	1	2	3	4	5	6	7	8
Informatika	+							
Számítógép	+	+	+	+	+	+	+	+
CD-ROM	+		+	+	+	+		+
Oktatás		+						
Program		+						
Szoftver		+						
Digitális			+					
Képzetés			+					
Enciklopédia				+				
Kultúra				+				
Művészet				+				
Játék					+	+	+	
Háromdimenziós						+		
PC							+	
Szabad tárgyszavak								
Történelem	+							
Nyelvoktatás		+						
Irodalom				+				
Pallas Nagy Lexikona								+

minden verse, Cambridge Enciklopédia, Verstár '98, Interaktív Kis Angol Nyelvtan, Lopva angolul 2., Magyarország gombái, A multimédia világa. Mindezekre lehet azt mondani, hogy nem illenek egy műszaki cikkbibliográfiába, de a Teller Ede – Atomfizika – Paks lemez ismertetésének mindenképp helye lett volna. S hogy mi került be? Ezeket a tárgyszavazási gyakorlat bemutatásával együtt mutatom be. Az említett 6 lemezen kívül még kettő a Tartalom és forma rovaton kívülről került be, ezeket nézem meg együtt, s külön a Kikapcsolódás rovat lemezeit, ahonnan a legtöbbször kétoldalas, ritkán egyoldalas bemutatások sokkal teljesebben kerültek be, 15-ből 10. Hozzá kell tenni még, hogy a lemezeket itt a címükkel azonosítom, de ezek a címek sokszor továbbra sem derülnek ki a bibliográfiában szereplő tételből.

1. Dragon's World, Events that Changed the World
2. Lopva angolul
3. A Micsoda sorozat

4. Pilinszky CD
5. Ubik
6. Starcraft
7. Seven Kingdoms
8. Pallas Nagy Lexikona

Az adatbázisból ezeket kikeresni nem lett volna könnyű, két esetben nem szerepelt tárgyszóként a CD-ROM, csak a számítógépet találjuk meg mindig.

Kikapcsolódás

1. Moto Racer
2. Shadows of the Empire, Jedi Knight (Dark Forces)
3. Constructor
4. Activision
5. Wing Commander Prophecy
6. Lands of Lore - Guardians of Destiny
7. Battlezone

8. Jane's Information Group
 9. Might of Magic
 10. Mech Commander

Meglepő módon ebben a csoportban egyszer sem szerepel a CD-ROM tárgyszó, a Számítógép és a Játék tárgyszavak mindben szerepelnek, a többi tárgyszóra keresve viszonylag véletlenszerű lenne, hogy mit találunk meg.

Összesen két példát találhattunk a két csoportban, amikor szabad tárgyszóként megadták a lemez címét.

Még néhány feltűnő jelenség

Nem mindig tűnik következetesnek a tárgyszavak és a szabad tárgyszavak megválasztása. A folyóirat CHIP-piac mellékletében szerepel hónapról hónapra A hardverpiac gyors áttekintése. A bibliográfia 1998-as évfolyamában 10 esetből kilencszer a 26., egyszer a 24. szakcsoportba került be. A tárgyszavak száma 4 és 17 között változott (4, 12, 5, 5, 14, 10, 14, 17, 17, 16), összesen 26 különböző tárgyszót található az alábbi megoszlásban: Számítógép 10, Piac 6, Trend 3, Hardver 10, Értékelés 1, Termékismertetés 5, Winchester 5, Mikroprocesszor

7, Alaplap 7, CD-ROM 5, Meghajtó 5, Hangkártya 5, Grafikus 1, Magyarország 1, Elemzés 3, Nyomtató 6, Kártyaáramkör 5, Grafika 6, Modem 6, Monitor 6, Szünetmentes 1, Áramforrás 1, Ár 1, Szünetmentes áramforrás 5, Elektronika 1, DVD 2. *Tóth László* Műszaki bibliográfiák az Internet hálózaton című cikke az Anyagvizsgálók Lapja mellett a Gépben is megjelent, mindkettő a 27. Információtechnika szakcsoportba került (1998. augusztus, de a második esetben az informatika, Internet, bibliográfia, műszaki tárgyszavak további hárommal egészültek ki: számítógép, hálózat, gépészet. Az 1998. márciusi számban 5 közlemény leírását találhatjuk meg a 18. oldalon ugyanarról a cégről, négyféle szabad tárgyszóval: Drótáru és Drótkötél Ipari és Kereskedelmi Kft., Felsőzsolca, D & D Drótáru és Drótkötél Ipari és Kereskedelmi Kft., Drótáru és Drótkötél Kft., D&D Kft. (kétszer). Van arra is példa, hogy sorozatok tagjai nem ugyanabba a szakcsoportba kerülnek. *Vargha Domokosné* Három bukkott angyal. Magyar csillagászok a 18-19. század fordulóján című cikksorozatából az 1. rész a 14. *Repülés, űrtechnika*, a 2. az *Általános műszaki problémák* csoportba került (a bibliográfia 1998. januári számában), júniusban a *Készítsünk compilert* című sorozat első része a 26. szakcsoportba került, a

	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
Számítógép	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+
Játék	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+
Tesztelés	+						+			
Értékelés	+							+		
Termékismertetés	+	+					+			+
Operációs rendszer			+							
DOS			+							
Program				+	+					
Grafika						+				
Háromdimenziós						+				
Jellemző							+			
Szabad tárgyszó										
Mech Commander										+

második viszont a 39. *Matematikába*. Sok olyan tétel található a 36. *Általános műszaki problémák* szakcsoportban, amely besorolható lenne a megfelelő szakterületre is, pl. A szegedi repülés nyolcvan éve (1998. március), 1998. áprilisában a Fizikai Szemle sok cikke került ebbe a csoportba (pl. Új ötletek fizikai kísérletekhez, Fizikai szakkifejezések Kínában. (Az adatbázisban ezek nem jelentenek gondot, mert megkapták a másik szakcsoport jelzetét is.)

Összegzés

További vizsgálódások is sok hasonlóságot tudnának kimutatni az 1996-os és az újabb tapasztalatok között, a korábbi változások után az utóbbi években a bibliográfia alapvetően nem változott. Az egyértelmű, hogy a nyomtatott bibliográfia soha nem tesz majd lehetővé olyan sokféle szempontú visszakeresést, mint az adatbázis. (De az adatbázisból is csak azt lehet visszakeresni, amit felvettek, s csak olyan szempontok szerint, amiket feltártak.) Ez

azonban nem jelenti azt, hogy semmit ne lehetne tenni. Példaként szolgálhat az MNB IKR-ből kimaradt főosztály másik két bibliográfiája, a Magyar Orvosi Bibliográfia és a Magyar Mezőgazdasági Bibliográfia, amelyekben nagyrészt megtalálhatóak azok az összetevők, amelyeket a Műszaki cikkek a magyar időszaki kiadványokban esetében hiányoltam. Nem uniformizálásról van szó, de a bevált gyakorlatot érdemes lenne követni. Pl. a MOB-ban és a MABI-ban is található tájékoztató a bibliográfia használatához, a feldolgozott időszaki kiadványok jegyzéke, mutató. Ugyanakkor vannak olyan pozitívumai is a bibliográfiának, amelyeket mindenképp meg kell őrizni. A tárgyszavak felvétele a tételekben (minden következetlenség ellenére is) segíti az egyes cikkek tartalmának megismerését, a feltárás gyorsasága pedig a naprakész tájékozódást. Remélhető, hogy a jövőben újra kiemelten fogja ajánlani ezt a bibliográfiát az OMIKK minden lehetséges formában, s valamikor talán egy nemzeti cikkbibliográfiai adatbázisról is valamilyen fejlett modell formájában megvalósult gyakorlatként beszélhetünk majd.

Murányi Péter

2000 január 24-26-án tartja 8. konferenciáját a BOBCATSSS (a név az alapító országok városainak kezdőbetűit tartalmazza: Budapest, Oslo, Barcelona, Copenhagen, Amsterdam, Tapere, Stuttgart, Szombathely, Sheffield) a krakkói Jagelló Egyetemen. A 8. szimpózium mottója Szellemi tulajdon kontra az információhoz való hozzáférés joga. A tervezők azt szeretnék, ha az előadások a hozzáférhetőség, a jogi lehetőségek, a politikai megfontolások, valamint az új technológiák oldaláról mutatnák be a témát. További információ: <http://www.bobcatsss.com>

JSTOR a neve annak az új számítógépes adattárnak, amely a tudományos folyóiratok visszamenőleges számaihoz kínál visszakeresési lehetőséget napjainktól a 19. századig visszamenőleg. Az elnevezés a journal storage rövidítést takarja, névadója a Mellon alapítvány elnöke, William G. Bowen.

Az ötlet 1992-ben született, amikor az ohioi Deniton Egyetemen tartott összejövetelen szó volt arról, hogy új szárnyat kellene építeni a könyvtárnak, mert a régi folyóirat számokat már nem tudják hol tárolni. Bowen úr számára akkor esett le a tantusz: a tudományos folyóiratok régi számai óriási polcmennyiséget foglalnak el, bonyolult a hozzáférés, nehézkes a használatuk is, stb., de ha digitalizálják őket egyszerűvé és az őrző könyvtártól függetlenné válhat a használatuk.

A könyvtár nem építette meg az új szárnyat, viszont a JSTOR ötletet

A Mellon Foundation 5 millió dollárral támogatta. A Jstor egyelőre szűkített kapacitással, de már egy éve működik. Az adatbázis jelenleg különféle tudományterületek (a matematikától a társadalomtudományok egyes ágázaatáig) 67 tudományos folyóiratának számait tartalmazza, további 100 folyóirat visszamenőleges számát tervezik még az idén online visszakereshetővé tenni. A JSTOR használói egyelőre a nagy amerikai egyetemek könyvtárai, ugyanis egyéni használatot, illetve profitorientált cégek számára az előfizetést nem engedélyezték. További bővítések, beleértve az európai terjeszkedését is, várhatók. A JSTOR elérési helye: www.jstor.org (*The New York Times*)

Az ausztráliai elektronikus folyóiratokat külön Web-helyen regisztrálja az Ausztráliai Nemzeti Könyvtár. Közlük jegyzéküket címük betűrendjében, valamint tárgyuk szerint. Emellett ugyancsak betűrendes jegyzéket közöl azokról a nyomtatott folyóiratokról, amelyek csak minimális online tartalmat nyújtanak. A kiadók azonban nem törik magukat lapjaik regisztrálásáért, úgyhogy a könyvtárnak kell ismételt felhívnia őket és a Web használóit, jelezzék az új címek megjelenését, illetve a változásokat. (*Interlend. Doc. Supply. 1999. l.no.*)